

DOI: 10.46340/ephd.2021.7.1.5

Archpriest Mykola TsapORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1599-3677>*Volyn Orthodox Theological Academy, Lutsk, Ukraine*

EDUCATIONAL AND UPBRINGING WORK AT THE VOLYN THEOLOGICAL SEMINARY OF THE UOC OF THE KYIV PATRIARCHATE (1990–2011)

Протоієрей Микола Цап*Волинська православна богословська академія, м. Луцьк, Україна.*

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНА РОБОТА У ВОЛИНСЬКІЙ ДУХОВНІЙ СЕМІНАРІЇ УПЦ КИЇВСЬКОГО ПАТРИАРХАТУ (1990–2011)

The article chronologically examines the revival and activities of the Volyn Theological Seminary, based on a comprehensive analysis of diocesan church and private archival sources, and individual scientific publications. In every educational institution, especially in the spiritual one, the process of education is closely connected to the upbringing process. Particular attention is paid to the analysis of the educational and upbringing work of the seminary in the period from 1990 to 2011, when the Volyn Theological Seminary was reorganized for the first time in its history into a higher institution of higher theological education – Volyn Orthodox Theological Academy. The research methodology is based on the principles of historicism and scientificity. Historical-comparative, problem-chronological and structural-functional methods were used in writing the work. The scientific novelty is that for the first time in Ukrainian historiography a significant part of documents from church and private archives was introduced into scientific circulation.

Since 1992, students and teachers of the Volyn Theological Seminary have taken an active part in a number of events on national and religious upbringing: exhibitions, lectures, excursions, meetings with prominent church hierarchs, public figures, historians, writers and other. Participation in the celebrations of the statehood of Ukraine, the days of unification, the annual Shevchenko academies in March, the evenings dedicated to Lesya Ukrainka, Ivan Franko, the bright memory of the hierarchs of our Church were extremely useful.

During the twenty-year period of its activity (1990–2011), the Volyn Theological Seminary of the UOC of the Kyiv Patriarchate had nine rectors, trained more than a thousand candidates for priests and deacons, regents of church choirs, scholars, and black and white clergy. The revived Volyn Theological Seminary has become one of the largest and most prestigious theological educational institutions in historical Volyn and confidently continues its development and flourishing in the status of an institution of higher theological education – Volyn Orthodox Theological Academy.

Keywords: Volyn Theological Seminary, Theological Education, Holy Synod, Rector, educational and upbringing work.

Постановка проблеми. Важливим осередком духовної освіти на Волині протягом останніх двох століть є Волинська духовна семінарія (нині – Волинська православна богословська академія), яка з 1796 року має славу історію та поділяється на декілька періодів існування. Важливою сторінкою її діяльності є останній період – відродження Волинської духовної семінарії (ВДС) у 1990-х роках в Луцьку. Особливим напрямком розвитку семінарії у цей час була навчально-виховна робота, яка сприяла формуванню і духовному росту майбутніх кандидатів для пастирського служіння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ця проблематика не була об'єктом спеціального вивчення науковців. Питання навчально-виховної роботи у Волинській духовній семінарії частково висвітлено у дослідженнях прот. І. Швеця, прот. О. Федчука, В. Борщевича та В. Лозовицького.

Залучивши неопубліковані церковні та приватні архівні джерела зроблено спробу комплексно дослідити навчально-виховну роботу у Волинській духовній семінарії УПЦ Київського патріархату у 1990-2011 роках.

Мета статті полягає у тому, щоб на основі архівних джерел і спеціальних публікацій висвітлити історію відродження та діяльності Волинської духовної семінарії, а також проаналізувати навчально-виховну роботу духовного закладу у зазначений період.

Виклад основного матеріалу. Для кожного духовного закладу освіти важливе значення відіграє навчально-виховний процес, під час якого формується і духовно зростає майбутній кандидат для священничого служіння. Як і в попередні періоди діяльності Волинської духовної семінарії, так і в новітній час, велика увага приділялася навчально-виховній роботі, кваліфікованості викладацького складу, а також науково-видавничій, місійній і громадській діяльності. Великою мірою це залежить від якісного добору керівництва, викладацького складу, студентського контингенту. Головною метою існування навчального закладу незмінно залишається підготовка майбутніх високоосвічених пастирів, регентів церковних хорів та викладачів християнської етики, надання їм усебічної сучасної освіти, морально-релігійної зрілості для праці на духовній ниві¹.

Діяльність Волинської духовної семінарії (ВДС) у Луцьку відновлено 16 жовтня 1990 року з відкриттям спочатку Волинського духовного училища, яке розмістилося в приміщеннях біля Свято-Троїцького собору. 23 квітня 1991 року згідно з постановою Священного синоду Української Православної Церкви під головуванням митрополита Київського і всієї України Філарета (Денисенка) Духовному училищу в Луцьку надано статус Волинської духовної семінарії².

12 серпня 1992 року на підставі розпорядження першого заступника представника Президента України у Волинській області Юрія Ленартовича Свято-Троїцький кафедральний собор і комплекс споруд навколо нього, якими користувалося єпархіальне управління та Волинська духовна семінарія УПЦ, передано релігійній громаді Української Православної Церкви Київського патріархату (УПЦ КП). На базі частини колишніх студентів, які залишилися і бажали продовжити навчання, а також абітурієнтів, котрі подали заяви для вступу до першого класу було сформовано два курси чисельністю понад 40 семінаристів³.

Волинську духовну семінарію УПЦ Київського патріархату офіційно відкрито 5 жовтня 1992 року. Того ж дня у Свято-Троїцькому соборі відбулося урочисте богослужіння, по завершенні якого архієпископ Луцький і Волинський Спиридон (Бабський, †2011) виголосив проповідь і благословив викладачів та студентів на плідну працю. Напутнє слово сказав також інспектор духовної семінарії отець настоятель Микола Бочкай. Після урочистої церемонії в соборі, того ж дня відбулося освячення приміщень семінарії і розпочалися заняття⁴.

Початки відродження духовної школи виявилися непростими. Першими ректорами Волинської духовної семінарії були: архієпископ Спиридон (05.10.1992-06.12.1992), протоіерей Микола Бочкай (06.12.1992 – 15.09.1993), єпископ Серафим (Верзун, 15.09.1993 – 30.12.1993). Серед перших викладачів семінарії з часу її відновлення бачимо єпископа Спиридона, який читав Святе Писання Нового Заповіту, протоіереїв Івана Кравчука – викладав церковний устав, моральне богослів'я, Миколу Бочкай – Святе Писання Нового Заповіту, історію УПЦ, Анатолія Липчика – церковнослов'янську мову, Миколу Удовина – Святе Писання Старого Заповіту, а також світських учителів: Мисака Петра – історія України і порівняльне богослів'я, Шаварову Катерину – українська мова, Штихалюка Володимира, Шаюка Євгена – церковний спів, Зою Навроцьку – етика.

У 1993-1994 роках до них долучились отці Сергій Мельничук-Мартинюк, Богдан Гринів, Микола Цап, Орест Юнак, Леонтій Тоцький, миряни Петро Вінцукевич, Марія Вітинська, Володимир Борщевич. Одні відходили з тих чи інших причин, інші приходили. Але всі викладачі з глибокою вірою і великою любов'ю та трепетом ставились до викладання своїх предметів. Це були роки духовного піднесення і становлення навчального закладу.

У 1993/1994 навчальному році програма складалася з 20 предметів, серед них: Святе Писання Старого і Нового Заповітів, догматичне, моральне, основне богослів'я, загальноцерковна історія, літургіка, церковнослов'янська мова, церковний спів та інші⁵.

¹ Відомчий архів Волинської єпархії Православної Церкви України. *Звіт Волинської духовної семінарії за 2005 р.*, 3.

² Федчук, О., прот. (2017). Відродження Волинської духовної семінарії та вплив церковного розколу на її функціонування (1990-1993 рр.). *Труди Київської духовної академії*, 25, 44.

³ Корецька, К. (1995). На крилах віри. *Народна трибуна*, 43 (474), 3.

⁴ Даниленко, К. (1992). Осередок духовності та науки. *Народна трибуна*, 79, 1.

⁵ Корецька, К. (1993). Новий навчальний рік – старі проблеми у Волинській духовній семінарії УПЦ Київського Патріархату. *Народна трибуна*, 67 (298), 6.

З моменту відкриття семінарії, окрім богословських предметів, вивчалася українська мова, історія України, логіка, історія церковної архітектури та іконопис, а також ряд інших предметів. Програма навчання була затверджена Синодом УПЦ Київського патріархату. «Незважаючи на труднощі, єдиний на Волині духовний навчальний заклад розпочав свою роботу. Будемо надіятися, що він стане осередком духовності та науки і переросте в майбутньому в богословський факультет Волинського університету»,¹ – висловлювала свої сподівання свідомо громадськість.

11 листопада 1993 року новим керуючим Луцько-Волинської єпархії УПЦ Київського патріархату призначено митрополита Іоана (Боднарчука), а владика Серафим став єпископом Володимир-Волинським, вікарієм Волинської єпархії і ректором Волинської духовної семінарії. Після того, як 30 грудня 1993 року єпископа Серафима було переведено на Житомирсько-Овруцьку єпархію, обов'язки ректора перебрав на себе митрополит Іоан.

Незважаючи на слабе здоров'я й опіку над двома єпархіями (Луцько-Волинською та Дрогобицько-Самбірською), новий ректор докладав багато зусиль для налагодження життя семінарії, зокрема надсилав прохання до різних організацій та установ про надання матеріальної допомоги духовній школі. У результаті цього в 1994 році суттєво покращилася дисципліна, різко збільшилась кількість бажаючих навчатись у семінарії. Того року під час вступних іспитів конкурс становив понад два абітурієнти на одне місце. У зв'язку зі збільшенням числа студентів і браком приміщень правлячий архієрей особисто звертався до міської влади про передачу колишніх приміщень семінарії, які займала художня школа². Тенденція щодо збільшення кількості вступників зберігалась і в наступні роки.

Наполеглива праця митрополита Іоана (Боднарчука) обірвалася його трагічною смертю в автокатастрофі 9 листопада 1994 року³.

Тимчасово виконуючий обов'язки керуючого Луцько-Волинською єпархією єпископ Житомирський і Овруцький Серафим (Верзун) 24 листопада 1994 року звернувся з рапортом до Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Володимира (Романюка), Священного синоду та до голови учбового комітету єпископа Вишгородського Даниїла (Чокалюка) з проханням призначити постійного ректора Волинської духовної семінарії. У тому ж зверненні він просить призначити проректором семінарії Вінцукевича Петра Миколайовича, вважаючи, «що ця людина зможе принести велику користь і нормалізувати життя Волинської духовної семінарії в Луцьку»⁴.

Рішенням Священного синоду 29 листопада 1994 року (журнал № 13) Вінцукевича Петра Миколайовича призначено тимчасово виконуючим обов'язки ректора Волинської духовної семінарії⁵. В усіх документах він підписувався як ректор. Петро Миколайович володів глибокими знаннями, добрими організаторськими здібностями і за короткий час зумів підняти на належний рівень навчально-виховний процес, налагодити дисципліну серед викладачів і студентів, покращити матеріально-технічну базу духовного закладу⁶.

Поступово, завдяки пожертвам парафіян, українців діаспори, стала формуватись бібліотека семінарії, яку очолив у січні 1995 року отець Микола Цап. Багато книг у ній – це дарунки митрополита УАПЦ в Західній Європі Анатолія (Дублянського, †1997), українських православних церков зі США, Канади, управи Інституту дослідів Волині у Вінніпезі, таких щедрих меценатів, як Пилип Шайда зі США, отець Степан Ярмусь із Канади, Наталія Тиравська з Австралії, Катерина Немира та інших⁷.

Серед виховних заходів студентів семінарії – зустрічі з видатними ієрархами і священниками, знаними людьми краю, України. Це – зустріч з Патріархами Володимиром (Романюком, †1995) і Філаретом (Денисенком), митрополитом УПЦ Канади Василієм (Федаком, †2005), отцем Степаном Ярмусем та іншими.

¹ Даниленко, К. (1992). Осередок духовності та науки. *Народна трибуна*, 79, 1.

² Цап, М., прот. (2013). Митрополит Іоан (Боднарчук) і третє відродження УАПЦ та проголошення Київського Патріархату. *Волинський благовісник: богословсько-історичний науковий журнал ВПБА*, 1, 227.

³ Див: Цап, М., прот. (2018). Маловідомі події із життя та архіпастирського служіння митрополита Іоана (Боднарчука). *Волинський благовісник: богословсько-історичний науковий журнал ВПБА*. Луцьк, 6, 191-217.

⁴ Вінцукевич, П. М. (1994-1996). *Приватний архів, ректора Волинської духовної семінарії. Мої документи по семінарії*, 2.

⁵ Там само, 3.

⁶ Лозовицький, В. (2010). Навчально-виховна робота у відродженій в 90-х роках Волинській духовній семінарії Української Православної Церкви Київського Патріархату. *Волинська духовна семінарія (до 20-річчя відродження): зб. матеріалів наук.-практ. конф. з нагоди ювілею 20-річчя відродження Волинської духовної семінарії*. Луцьк, 70.

⁷ Борщевич, В. (1996). Служитимуть Богові і рідній Церкві. *Православний вісник*, 5-6, 13.

У середині 1990-х років при Волинській духовній семінарії організовано із числа студентів три хори: чоловічий, жіночий та мішаний. Їх виступи в обласному драматичному театрі ім. Т. Г. Шевченка, будинку «Просвіта», інших сценах Луцька й області справляли незабутні враження на слухачів. Звучали твори не лише духовні, але й народні та національно-патріотичні¹. Чоловічий семінарський хор під керівництвом протодіякона Миколи Коця брав участь у численних вечорах пам'яті, присвячених владикам Української Церкви, митрополитам Полікарпу (Сікорському, †1953) і Никанору (Абрамовичу, †1969), архієпископам Геннадію (Шиприкевичу, †1972) та Ігорю (Губі, †1966), єпископу Платонові (Артем'юку, †1951), – в Луцьку, Рівному, Ковелі, Ківерцях, Мизові. У 1996 році хор нагороджено дипломом за високу виконавчу майстерність у конкурсі фольклорних колективів Волинської області.

З відродженням семінарії при ній було засновано недільну школу, пізніше реорганізовано у Центр християнського виховання дітей та молоді, викладацький колектив якого складався з кращих студентів закладу. Крім цього, в деяких дитячих садках, школах та ліцеях міста Луцька проводились уроки Закону Божого. Розгалужена мережа місійної діяльності дала можливість студентам випробувати себе в проповідництві й відкрити для себе особливості викладання цього предмету. З 1997 року семінаристи розпочали проводити лекції біблійних курсів у Волинській обласній лікарні. У цій же лікарні функціонувала капличка Святого мученика і цілителя Пантелеймона, прихожан якої духовно окормлювали священники-семінаристи².

Наприкінці 1994 року серед духовенства, інтелігенції міста і віруючих волинян ставилося питання про відкриття на Волині духовної академії. Одні вважали, що це має бути богословський факультет Волинського університету, інші – філія Київської духовної академії, а ще частина наполягала на відкритті у Луцьку Волинської духовної академії. Особливо актуальною ця ідея стала на початку 1995 року, коли керуючим Луцько-Волинською єпархією було призначено архієпископа Якова (Панчука) – кандидата богословських наук, випускника Ленінградської духовної академії. 24 березня 1995 року на ім'я Священного синоду надіслано прохання такого змісту: «Виходячи з інтересів УПЦ і в цілях відродження духовного життя на Волині, а також беручи до уваги давнину і значення Волинської єпархії, прихожани Свято-Троїцького собору м. Луцька, духовенство області, представники громадських організацій, викладачі Волинської духовної семінарії і студенти просять Священний Синод Київського Патріархату благословити відкрити в м. Луцьку філію Київської Духовної Академії»³. У зверненні повідомлялося, що в травні цього року Волинській духовній семінарії передається приміщення художньої школи, а також було прохання піднести в сан митрополита архієпископа Луцького і Волинського Якова⁴. Серед тих, хто підписав це прохання, окрім представників церкви, були: Анатолій Свідзинський – ректор Волинського державного університету ім. Лесі Українки, Йосип Струцюк – голова Волинської крайової організації товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка та інші.

5 квітня 1995 року делегація від Волинської єпархії у складі секретаря єпархії прот. Анатолія Липчика, секретаря вченої ради Волинської духовної семінарії свящ. Миколи Цапа і студента IV курсу семінарії Едуарда Тарарука відвідали Київ, де мали зустріч із Блаженнішим митрополитом Філаретом, заступником Патріарха Київського і всієї Руси-України (Патріарх Володимир на той час перебував у лікарні), а також головою учбового комітету єпископом Даниїлом (Чокалюком). Головним питанням під час зустрічей було відкриття у Луцьку філіалу Київської духовної академії. Митрополит Філарет схвалив таку ініціативу і благословив на подальшу працю щодо її реалізації.

Важливе значення для духовної школи мав указ архієпископа Якова від 14 березня 1995 року: «благословляю передати нижній храм Свято-Троїцького кафедрального собору міста Луцька в користування Волинській духовній семінарії для відправлення богослужінь і надання практичних

¹ Толочний, Ю. (1998). Роль Волинської духовної семінарії УПЦ КП у духовному відродженні краю. *Волинський православний вісник. Неперіодичний науково-популярний збірник праць Наукового товариства імені митрополита Полікарпа*. Луцьк, 2, 65.

² Толочний, Ю. (1998). Роль Волинської духовної семінарії УПЦ КП у духовному відродженні краю. *Волинський православний вісник. Неперіодичний науково-популярний збірник праць Наукового товариства імені митрополита Полікарпа*. Луцьк, 2, 66.

³ Вінцукевич, П. М. (1994-1996). *Приватний архів, ректора Волинської духовної семінарії. Мої документи по семінарії*, 18.

⁴ Там само, 18-19.

навиків вихованцям семінарії, як майбутнім священникам»¹. Усі семінаристи були розподілені на богослужбові групи («двадцятки») і відповідно до своєї черги щоденно звершували ранні й вечірні богослужіння.

7 червня 1995 року у Волинській духовній семінарії відбувся перший випуск. Зі стін духовної школи вийшли 25 випускників стаціонарного відділення, 43 – заочного і 18 дівчат регентського відділення². Благословили майбутніх пастирів Української Церкви і регентів хорів новопризначений на Волинську кафедру архієпископ Яків та один із попередніх ректорів Волинської духовної семінарії єпископ Житомирський і Овруцький Серафим³.

Станом на 1 вересня 1995 року в духовній семінарії навчалися 171 студент богословського відділення і 32 – на регентському відділенні. За регіональним походженням на I–IV курсах богословського відділення навчалися 29 студентів з Волинської, 30 – із Рівненської, 62 – зі Львівської, 42 – із Тернопільської, шість – з Івано-Франківської, один – із Хмельницької областей, один – з Румунії. Подібним було регіональне походження регентського відділення⁴.

1 липня 1995 року митрополит Луцький і Волинський Яків затвердив Статут Волинської духовної академії УПЦ Київського патріархату, а 1 серпня того ж року під його головуванням відбулося розширене засідання єпархіальної ради, на якому було прийняте рішення відкрити в м. Луцьку Волинську духовну академію⁵. Її першим ректором став митрополит Яків, а проректором священник Іван Нідзельський. На початок вересня був сформований 1-й курс академії із 26 студентів, 11 з яких виявили бажання навчатися екстерном⁶. Основу студентів склали недавні випускники Волинської духовної семінарії. Навчальний рік у Волинській духовній академії на базі семінарії розпочався 16 вересня 1995 року. На жаль, заходи із організації вищої богословської освіти на Волині не підтримав учбовий комітет, у результаті чого в середині лютого 1996 року академія припинила існування.

Також варто згадати про тих, хто власне відповідав у той час за виховання майбутніх пастирів у стінах семінарії. Це інспектор семінарії. За невеликий, але такий значущий відрізок часу цю посаду займали: прот. Микола Бочкай (05.10.1992-06.12.1992), прот. Анатолій Липчик (06.12.1992-30.07.1993), прот. Богдан Гринів (30.07.1993-16.12.1996), Борщевич Володимир Трохимович (16.12.1996-13.03.1999), прот. Микола Гінайло (26.05.1998), прот. Віктор Пушко (10.1999-20.02.2002), прот. Володимир Присяжнюк (20.02.2002-29.08.2003), протодияк. Ярослав Місюк (29.08.2003-20.09.2006), прот. Іван Семенюк (20.09.2006-10.2009), Тишкевич Богдан Петрович (2009-[2011])⁷.

Згідно з рішенням Священного синоду (журнал № 23) указом Святійшого Патріарха Філарета від 16 липня 1996 року ректором Волинської духовної семінарії призначено протоієрея Сергія Мельничука-Мартинюка, кандидата богословських наук⁸. Головною причиною звільнення Петра Миколайовича Вінцукевича була та, що він не мав духовного сану, був людиною світською, а це перечить традиції, яка встановилася у Православній Церкві щодо керівника духовного навчального закладу. Протоієрей Сергій Мельничук-Мартинюк, як і митрополит Яків, закінчив Ленінградську духовну академію. Вони обидва мали величезний духовний і життєвий досвід, обоє з честю пройшли через переслідування і приниження з боку безбожницької радянської влади. Ректор і архієрей намагалися в семінарії й академії досягнути тих стандартів, які були в їх альма-матер. Разом з тим, будучи патріотами, вкладали в серця вихованців любов до своєї Батьківщини і закликали до самопожертви в справі розбудови Помісної Православної Церкви в Україні.

¹ Там само, 6.

² Цап, М., прот. (1995-1997). Приватний архів секретаря Вченої ради Волинської духовної семінарії. *Поточна документація, укази, розпорядження, протоколи єпархіальних та педагогічних Рад, статистика про вступ і випуски, листування та ін.*, 9.

³ Корецька, К. (1995). На крилах віри. *Народна трибуна*, 43 (474), 3.

⁴ Борщевич, В. (1996). Служитимуть Богові і рідній Церкві. *Православний вісник*, 5-6, 13.

⁵ Цап, М., прот. (1995-1997). Приватний архів секретаря Вченої ради Волинської духовної семінарії. *Поточна документація, укази, розпорядження, протоколи єпархіальних та педагогічних Рад, статистика про вступ і випуски, листування та ін.*, 11.

⁶ Швець І., прот. (2010). Волинська духовна семінарія: процес відродження і розвитку. *Волинська духовна семінарія (до 20-річчя відродження): зб. матеріалів наук.-практ. конф. з нагоди ювілею 20-річчя відродження Волинської духовної семінарії*. Луцьк, 9.

⁷ Цап, М., прот. (1995-1997). Приватний архів секретаря Вченої ради Волинської духовної семінарії. *Поточна документація, укази, розпорядження, протоколи єпархіальних та педагогічних Рад, статистика про вступ і випуски, листування та ін.*, 26-41.

⁸ Цап М., прот. (2002). Ювілей Волинської духовної семінарії. *Православний вісник*, 9-10, 21.

Найбільший наплив бажаючих отримати богословську освіту був починаючи з 1994 року і до середини 2000-х років. У 1994 році на стаціонар богословського відділу зараховано із 62 абітурієнтів 40 чоловік; у 1995 році подано 96 заяв. Враховуючи таке число бажаючих, адміністрація семінарії прийняла рішення зарахувати на навчання дві групи по 35 чоловік у кожній. Найбільша кількість бажаючих навчатись у Волинській духовній семінарії була в 1996 році – 157 абітурієнтів, із яких було зараховано на стаціонарне навчання 90 чоловік на богословське відділення (дві групи по 45 осіб), 14 – на заочну форму і 30 дівчат – на регентське відділення. Починаючи із 1999 року, при кількості 130 абітурієнтів число бажаючих навчатись у семінарії зменшується: у 2000 – 97, 2001 – 66, 2002 – 52¹. Головними причинами зменшення кількості вступників до духовної школи, на нашу думку, є: 1) спад національно-церковного відродження початку 1990-х років; 2) розвіяння міфу про нібито легке і забезпечене життя священника; 3) низка семінарій і духовних училищ, яких на той час було чимало, забезпечили кадрами єпархії Західної України, звідки традиційно приходило найбільше абітурієнтів, що спричинило проблему надання парафій випускникам семінарії; 4) далось взнаки зменшення народжуваності внаслідок кризи в кінці 80-х – на початку 90-х років ХХ століття.

Але найбільшою шкодою для Волинської духовної семінарії завдала пожежа, яка трапилась в ніч на 1 квітня 2005 року і зруйнувала третину її приміщень. Руїна, звичайно, відлякувала бажаючих вступати саме до Волинської духовної семінарії, оскільки поруч, у Рівному, Львові чи Києві, були всі умови для навчання².

У 2003 році згідно з рішенням Священного синоду ректором Волинської духовної семінарії призначено протоієрея Івана Нідзельського, який навчався у Санкт-Петербурзькій духовній семінарії і академії. Невідомо, як склалася б доля Волинської духовної семінарії, якщо б у найскладніший період не був призначений на Волинську кафедру єпископ Михаїл (Зінкевич), який змінив митрополита Якова після упокоєння 16 березня 2004 року. Молодий, повний бажання потрудитися на благо Церкви, він енергійно взявся за упорядкування єпархії. Семінарія стала одним з найважливіших об'єктів його уваги. Побачивши, що у попередньому, 2003 році було тільки 26 абітурієнтів, владику, спілкуючись із ректоратом та благочинними єпархії, спонукав їх до більш активної участі у вступній кампанії, чим зупинив падіння кількості вступників. Вже у 2004 році число абітурієнтів збільшилося до 35, а в наступному 2005-му – до 47. І все ж ситуація була загрозливою: у 2008 році кількість абітурієнтів впала до критичної межі – 26 вступників³.

Протягом 2006–2008 років у навчальному закладі велася активна робота щодо приведення у відповідність до державних вимог навчальних планів, програм і в цілому навчального процесу з метою державної акредитації Волинської духовної семінарії, реорганізації її у вищий богословський заклад. З 1 вересня 2006 року введено у навчальний план низку нових предметів, зокрема «Українознавство», «Історія філософії», «Історія релігій», «Містичне богослів'я» та сформовано чотири кафедри⁴. У 2006/2007 навчальному році вперше випускники отримали дипломи після захисту бакалаврських робіт.

13 травня 2008 року Священний синод УПЦ Київського патріархату звільнив з посади ректора прот. Івана Нідзельського. Виконуючим обов'язки ректора було призначено кандидата богословських наук Василя Миколайовича Лозовицького, випускника Київської духовної академії.

Згідно з рішенням Священного синоду УПЦ КП (журнал № 14 від 28.11.2008 року) указом єпископа Михаїла на посаду ректора Волинської духовної семінарії призначено протоієрея Ігоря Швеця – кандидата богословських наук, випускника Московської духовної академії.

Новому ректорові правлячий архієрей поставив завдання удосконалити виховний процес семінарії і максимально підняти навчальний та науковий рівень з метою реорганізації Волинської духовної семінарії у Волинську духовну академію. Ця ідея згуртувала весь колектив духовної школи, включаючи студентів та працівників.

¹ Цап, М., прот. (1995-1997). Приватний архів секретаря Вченої ради Волинської духовної семінарії. *Поточна документація, укази, розпорядження, протоколи єпархіяльних та педагогічних Рад, статистика про вступ і випуски, листування та ін.*, 18-23.

² Швець І., прот. (2010). Волинська духовна семінарія: процес відродження і розвитку. *Волинська духовна семінарія (до 20-річчя відродження): зб. матеріалів наук.-практ. конф. з нагоди ювілею 20-річчя відродження Волинської духовної семінарії*. Луцьк, 11.

³ Там само, 12.

⁴ Відомчий архів Волинської єпархії Православної Церкви України (2007). *Звіт Волинської духовної семінарії за 2006*, 3.

Протягом 2008-2010 років у навчальному закладі відбулися суттєві зміни. Намітилася тенденція підвищення викладацького рівня за посередництвом залучення кандидатів богослів'я та інших наук. Так у 2004/2005 навчальному році в семінарії працювало 4 кандидати богословських наук: прот. Іван Нідзельський, прот. Сергій Мельничук-Мартинюк, свящ. Любомир Хомин, Лозовицький Василь Миколайович; у 2007 році штат поповнився ще одним кандидатом богослів'я – це випускник Київської православної богословської академії Черенюк Ярослав Миколайович. Протягом наступних років тенденція підвищення наукового рівня викладацького складу кандидатами богослів'я зберіглася, зокрема у 2008 році замість вибулого прот. Івана Нідзельського – прот. Ігор Швець, а також випускники КПБА: свящ. Степан Старевич і свящ. Віталій Лотоцький¹.

Усі лекції проводилися виключно за навчально-тематичними планами, затвердженими педагогічною радою, для чого було упорядковано і надруковано конспекти лекцій з усіх предметів. Виступаючи 29 квітня 2010 року з вітальним словом і благословенням на відкритті науково-практичної конференції «Духовна освіта на Волині в XI-XX ст», архієпископ Михаїл зауважив: «рівень освіти на Волині є дуже високим і стане ще вищим після реорганізації Волинської духовної семінарії у Богословську академію та подав інформацію, що у Волинській єпархії священнослужителі віком до 35 років складають близько 70 % і вони є майбутнім нашої Церкви»².

Невдовзі, того ж 2010 року, Ректорат семінарії звернувся до Патріарха Київського і всієї Руси-України з проханням надати закладу академічного статусу. У квітні 2011 року Волинську духовну семінарію відвідала комісія Синодального управління в справах духовної освіти. Головою комісії єпископом Переяслав-Хмельницьким і Бориспільським Епіфанієм (Думенком) на Священний синод було представлено рапорт з якого довідуємося, що станом на 14 квітня 2011 року викладацький склад ВДС налічував 37 осіб, з них: викладачів семінарії – 33, викладачів регентського відділу – чотири, 11 викладачів мають кандидатський ступінь: дев'ять – богословських наук, один – філософських наук та один – історичних наук. У семінарії діяли п'ять наукових кафедр. Станом на цю ж дату у ВДС навчалося 68 студентів на стаціонарі та 53 на заочному секторі (загалом 121 чоловік)³.

13 травня 2011 року Священний синод, враховуючи що Волинська духовна семінарія відповідає усім вимогам вищого духовного закладу, благословив з 2011/2012 навчального року реорганізувати Волинську духовну семінарію у Волинську православну богословську академію⁴.

Висновки. Таким чином, Волинська духовна семінарія УПЦ Київського патріархату упродовж двадцятилітнього періоду своєї діяльності (1990–2011) мала дев'ять ректорів: єп. Спиридон (1992), прот. Микола Бочкай (1992-1993), єп. Серафим (1993), митр. Іоан (1994), Вінцукевич Петро Миколайович (1994-1996), прот. Сергій Мельничук-Мартинюк (1996-2003), прот. Іван Нідзельський (2003-2008), Лозовицький Василь Миколайович (2008), прот. Ігор Швець (2008-[2011]). Отже, бачимо, що найбільша увага у духовній семінарії приділялася навчально-виховному процесу, оскільки головною метою існування навчального закладу незмінно залишається підготовка майбутніх високоосвічених пастирів, надання їм всебічної сучасної освіти, морально-релігійної зрілості для праці на духовній ниві.

References:

1. Borshchevych, V. (1996). Sluzhytymut Bohovi i ridnii Tserkvi [They will serve God and the native Church]. *Pravoslavnyi visnyk* [Orthodox Herald], 5-6, 12-14 [in Ukrainian].
2. Vidomchy arkhy Volynskoi yeparkhii Pravoslavnoi Tserkvy Ukrainy (2006) [Departmental archive of the Volyn eparchy of the Orthodox Church of Ukraine (2006)]. *Zvit Volynskoi dukhovnoi seminarii za 2005* [Report of the Volyn Theological Seminary for 2005], 46. [in Ukrainian].
3. Vidomchy arkhy Volynskoi yeparkhii Pravoslavnoi Tserkvy Ukrainy (2007) [Departmental archive of the Volyn eparchy of the Orthodox Church of Ukraine (2007)]. *Zvit Volynskoi dukhovnoi seminarii za 2006* [Report of the Volyn Theological Seminary for 2006], 45. [in Ukrainian].

¹ Лозовицький, В. (2010). Навчально-виховна робота у відродженій в 90-х роках Волинській духовній семінарії Української Православної Церкви Київського Патріархату. *Волинська духовна семінарія (до 20-річчя відродження): зб. матеріалів наук.-практ. конф. з нагоди ювілею 20-річчя відродження Волинської духовної семінарії*. Луцьк, 74. Відомчий архів Волинської єпархії Православної Церкви України (2011). *Звіт Волинської духовної семінарії за 2010*, 6.

³ Відомчий архів Волинської єпархії Православної Церкви України (2012). *Звіт Волинської православної богословської академії за 2011*, 4.

⁴ Православний вісник (2011). *Журнали засідання Священного Синоду УПЦ Київського Патріархату від 13 травня*, 5-6, 17-18.

4. Vidomchy arkhyiv Volynskoi yeparkhii Pravoslavnoi Tserkvy Ukrainy (2011) [Departmental archive of the Volyn eparchy of the Orthodox Church of Ukraine (2011)]. *Zvit Volynskoi dukhovnoi seminarii za 2010* [Report of the Volyn Theological Seminary for 2010], 48. [in Ukrainian].
5. Vidomchy arkhyiv Volynskoi yeparkhii Pravoslavnoi Tserkvy Ukrainy (2012) [Departmental archive of the Volyn eparchy of the Orthodox Church of Ukraine (2012)]. *Zvit Volynskoi pravoslavnoi bohoslovskoi akademii za 2011* [Report of the Volyn Orthodox Theological Academy for 2011], 68. [in Ukrainian].
6. Danylenko, K. (1992). Oseredok dukhovnosti ta nauky [Center of spirituality and science]. *Narodna trybuna* [People's Tribune], 79, 1. [in Ukrainian].
7. Pravoslavnyi visnyk (2011) [Orthodox Herald (2011)]. *Zhurnaly zasidannia Sviashchenoho Synodu UPTs Kyivskoho Patriarkhatu vid 13 travnia* [Journals of the meeting of the Holy Synod of the UOC-Kyiv Patriarchate of May 13], 5-6, 17-18. [in Ukrainian].
8. Koretska, K. (1993). Novyi navchalnyi rik – stari problemy u Volynskii dukhovnii seminarii UPTs Kyivskoho Patriarkhatu [New school year – old problems in the Volyn Theological Seminary of the Ukrainian Orthodox Church of the Kyiv Patriarchate]. *Narodna trybuna* [People's Tribune], 67 (298), 6. [in Ukrainian].
9. Koretska, K. (1995). Na krylakh viry [On the wings of faith]. *Narodna trybuna* [People's Tribune], 43 (474), 3. [in Ukrainian].
10. Lozovytskyi, V. (2010). Navchalno-vykhovna robota u vidrodzhenii v 90-kh rokakh Volynskii dukhovnii seminarii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu [Educational and upbringing work in the revived in the 90s Volyn Theological Seminary of the Ukrainian Orthodox Church of the Kyiv Patriarchate]. *Volynska dukhovna seminariia (do 20-richchia vidrodzhennia): zb. materialiv nauk.-prakt. konf. z nahody yuvileiu 20-richchia vidrodzhennia Volynskoi dukhovnoi seminarii* [Volyn Theological Seminary (to the 20th anniversary of the revival): coll. materials scientific-practical. conf. on the occasion of the 20th anniversary of the revival of the Volyn Theological Seminary]. Lutsk, 70-89. [in Ukrainian].
11. Novosad, O. (2002). Volynska dukhovna seminariia – khram nauky, khram proslavlennia Bozhoho Slova [Volyn Theological Seminary is a temple of science, a temple of glorification of God's Word]. *Avers pres* [Obverse press]. Lutsk, 50 (433), 8. [in Ukrainian].
12. Vintsukevych, P. M. (1994-1996). *Pryvatnyi arkhyiv rektora Volynskoi dukhovnoi seminarii. Moi dokumenty po seminarii* [Private archive of rector of the Volyn Theological Seminary. My documents on the seminary]. [in Ukrainian].
13. Tsap, M., prot. (1995-1997). Pryvatnyi arkhyiv sekretaria Vchenoi rady Volynskoi dukhovnoi seminarii. Potochna dokumentatsiia, ukazy, rozporiadzhennia, protokoly yeparkhialnykh ta pedahohichnykh Rad, statystyka pro vstup i vypusky, lystuvannia ta in. [Private archive of the Secretary of the Academic Council of the Volyn Theological Seminary. Current documentation, decrees, orders, protocols of diocesan and pedagogical councils, statistics on admission and graduation, correspondence, etc.]. [in Ukrainian].
14. Tolochnyi, Yu. (1998). Rol Volynskoi dukhovnoi seminarii UPTs KP u dukhovnomu vidrodzhenii kraiu [The role of the Volyn Theological Seminary of the UOC-KP in the spiritual revival of the region]. *Volynskiy pravoslavnyi visnyk. Neperiodychnyi naukovo-populiarnyi zbirnyk prats Naukovoho tovarystva imeni mytropolyta Polikarpa* [Volyn Orthodox Herald. Non-periodic popular science collection of works of the Scientific Society named after Metropolitan Polycarp], 2, 64-67. [in Ukrainian].
15. Fedchuk O., prot. (2017). Vidrodzhennia Volynskoi dukhovnoi seminarii ta vplyv tserkovnoho rozkolu na yii funktsionuvannia (1990-1993 rr.) [The revival of the Volyn Theological Seminary and the influence of the church schism on its functioning (1990-1993)]. *Trudy Kyivskoi dukhovnoi akademii* [Proceedings of the Kyiv Theological Academy], 25, 42-52. [in Ukrainian].
16. Tsap, M., prot. (2002). Yuvilei Volynskoi dukhovnoi seminarii [Anniversary of Volyn Theological Seminary]. *Pravoslavnyi visnyk* [Orthodox Herald], 9-10, 21. [in Ukrainian].
17. Tsap, M., prot. (2013). Mytropolyt Ioan (Bodnarchuk) i tretie vidrodzhennia UAPTs ta proholoshennia Kyivskoho Patriarkhatu [Metropolitan John (Bodnarchuk) and the third revival of the UAOC and the proclamation of the Kyiv Patriarchate]. *Volynskiy blahovisnyk: bohoslovsko-istorychnyi naukovyi zhurnal VPBA* [Volyn Evangelist: Theological-Historical Scientific Journal of the VOTA], 1, 221-232. [in Ukrainian].
18. Shvets, I., prot. (2010). Volynska dukhovna seminariia: protses vidrodzhennia i rozvytku [Volyn Theological Seminary: the process of revival and development]. *Volynska dukhovna seminariia (do 20-richchia vidrodzhennia): zb. materialiv nauk.-prakt. konf. z nahody yuvileiu 20-richchia vidrodzhennia Volynskoi dukhovnoi seminarii* [Volyn Theological Seminary (to the 20th anniversary of the revival): coll. materials scientific-practical. conf. on the occasion of the 20th anniversary of the revival of the Volyn Theological Seminary]. Lutsk, 6-19. [in Ukrainian].